

DOI 10.36074/logos-05.09.2025.035

ВІЙНА ПРОТЯГОМ УСЬОГО ЖИТТЯ: ДОВГОТРИВАЛИЙ СТРЕС ТА ВІРУС ПАПІЛОМИ ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВНІ ФАКТОРИ РИЗИКУ РАКУ ШИЙКИ МАТКИ

Рибін Андрій Ігорович¹, Кузнецова Ольга Володимирівна²,
Замишляк Вікторія Іванівна³

---

1. професор, д-р.мед., онкогінеколог

Одеський національний медичний університет, кафедра онкології, реконструктивної хірургії, радіології та радіаційної медицини, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0002-1145-6690

2. доцент, канд.мед.наук, клінічний онколог

Одеський національний медичний університет, кафедра онкології, реконструктивної хірургії, радіології та радіаційної медицини, УКРАЇНА

ORCID ID: 0000-0003-3778-4868

3. лікар акушер-гінеколог

Одеський національний медичний університет, кафедра онкології, реконструктивної хірургії, радіології та радіаційної медицини, УКРАЇНА

Вступ. В останні роки онкологічні захворювання у жінок мають тенденцію до стрімкого поширення як у мирні часи, так безумовно під час війни. Спадковість, генетичні мутації, вірус папіломи людини (ВПЛ), шкідливі звички залишаються основними факторами, що сприяють захворюваності на рак шийки матки (РШМ) в усьому світі, і прогнози передбачають, що глобальна захворюваність продовжуватиме зростати щонайменше протягом наступних двох десятиліть якщо війна буде продовжуватися.

Актуальність. Результати ретроспективних досліджень останніх війн в Європі вказують на довгостроковий вплив війни на здоров'я населення. Смерть і поранення, довготривалі стресові умови життя на територіях біля зони активних бойових дій, або під час щоденної шахедної атаки вночі, страх смерті та/або поранення у будь якому віці пов'язано з гіршим здоров'ям у подальшому житті за низкою показників здоров'я. По-перше збільшується

SECTION 19.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

кількість вперше діагностованих захворювань, як наприклад онкологія, психічні розлади, порушення функцій органів та систем, симптоми посттравматичного стресу та хронічний біль.

Гострий та хронічний стрес може мати різний вплив на здоров'я людини. Гострий стрес може бути корисним у короткостроковій перспективі, мобілізує людину, надає можливість іноді швидко прийняти рішення та діяти. Знеболення, викликане стресом, тобто ослаблення сприйняття болю через стрес, є добре відомим явищем, яке ще потребує систематичного дослідження в умовах війни в Україні. Хронічний стрес навпаки може викликати довгострокові негативні наслідки для фізичного та психічного здоров'я, по-перше призводить до безсоння, шлунково-кишкових розладів, тривоги, депресії, а також до підвищеного ризику серцево-судинних, психічних захворювань та раку.

Довготривалий стрес може зумовлювати зміну поведінки людини та появу в неї таких шкідливих звичок як паління, переїдання, вживання алкоголю, які є доведеними факторами ризику раку. Що важливо: хвороби, які розвинулися під час війни, є дуже стійкими, вони триватимуть нажалі і після припинення бойових дій.

На сьогодні вчені вже дослідили зв'язок травматичних переживань із психічними, серцево-судинними захворюваннями та раком. До таких переживань належать життя в блокаді та окупації, щоденні обстріли, огляд будинків загарбниками, вимагання, арешти, тортури, примусове розлучення з членами сім'ї, насильницькі смерті членів сім'ї.

В 2025 році було проведено міжнародне дослідження різних країн на тлі російсько-української війни «Надія та горе». Війна глибоко впливає на людський досвід, часто випробовуючи індивідуальну стійкість до межі та залишаючи тривалі психологічні та соціальні рани. Поточна війна в Україні, розпочата повномасштабним вторгненням Росії у 2022 році, ілюструє це явище, змінюючи регіональні відносини та спричиняючи серйозну гуманітарну кризу, що характеризується масштабним переміщенням населення, втратою сенсу життя та емоційними потрясіннями. Це дослідження досліджує фактори, що впливають на надію та страждання в Україні разом із шістьма сусідніми європейськими країнами під час триваючого конфлікту. Перехресне опитування зібрало дані переважно через інтернет-вибірки з Чеської Республіки, Грузії, Литви, Польщі, Румунії, Словаччини та України протягом другого року після початку війни. Моніторинг надії та страждань має вирішальне значення під час російсько-української війни та інших негараздів, оскільки ці фактори дають уявлення про поточний та майбутній психологічний стан постраждалого населення. Сприяння індивідуальній та суспільній

стійкості, поряд з підвищенням морального духу, може зміцнити надію та пом'якшити страждання в умовах війни. Найвищий загальний рівень стресу був виявлений серед українських жінок, тоді як найнижчий – серед польських жінок. Водночас українські жінки повідомили про найнижчий рівень стійкості та відчуття власної ефективності, тоді як найвищі рівні цих змінних були зафіксовані у словацьких та польських жінок відповідно. Також спостерігалися залежні від країни відмінності у пом'якшувальному впливі відчуття власної ефективності на зв'язок між стійкістю та стресом. Поточне дослідження заповнює прогалину в темі стресу жінок під час повномасштабного російського вторгнення в Україну та вимагає подальших досліджень у жінок з України та сусідніх країн, а також надання доказової підтримки для зменшення наслідків пережитого стресу.

Відомо, що популяційний скринінг РШМ є важливим засобом вторинної профілактики, але його поширення сповільнилося через пріоритети, яких вимагає війна, наприклад у зв'язку з переміщенням великої кількості пацієнтів до західних регіонів та за кордон, а також у зв'язку з значними проблемами фінансування медичних закладів та відсутності бюджетної закупівлі вакцини проти ВПЛ. У Євросоюзі ще у 2003 році наполягали на скринінгу раку молочної залози, раку шийки матки і раку товстої кишки. А вже у 2022 році до цього переліку додали рак легень, рак шлунка і рак передміхурової залози. Таким чином, війна вплинула на всі аспекти шляху пацієнта від профілактики до діагностики раку та подальшого лікування в Україні.

Через пандемію COVID-19 населення не лише України, а всього світу зазнало високого рівня стресу як з фізичної, так і з психологічної точки зору. Російсько-українська війна тепер є новим додатковим стресовим фактором. Фактично, вплив війни має наслідки для різних сфер життя, таких як соціальна та економічна, система охорони здоров'я значно постраждала. Ці умови серйозно підривають доступ, безперервність та якість онкологічної допомоги. Рівень захворюваності на поширені види раку в Україні зріс на 18% з 2012 по 2022 рік в тому числі за рахунок того що вакцинація проти ВПЛ не проводилась. Якщо війна триватиме набагато довше, наслідки можуть бути набагато більш драматичними ніж зараз.

Незважаючи на появу нових методів лікування раку, доступність в провідних онкологічних центрах України та підвищену обізнаність населення про фактори ризику, які можна усунути самостійно щоб запобігти розвитку раку, дуже ймовірно, що в найближчі роки ми спостерігатимемо швидше зростання нових випадків розповсюдженого раку. Значну роль в цьому відіграватимуть такі фактори, як раннє старіння населення, та непередбачувані ситуації, такі як пандемія COVID-19 та війна в Україні.

SECTION 19.

MEDICAL SCIENCES AND PUBLIC HEALTH

Розпочатий на початку 2025 року дворічний проект «Самостійне взяття проб на вірус папіломи людини для покращення скринінгу шийки матки під час війни в Україні» є одним із трьох, що підтримуються UICC через ініціативу «Переосмислення досліджень раку в Європі». Ця ініціатива є спільним зусиллям UICC, Міжнародного агентства з дослідження раку (IARC) та організацій-членів UICC – голландського (KWF), шведського (Cancerfonden) та данського онкологічних товариств, які прагнуть спільно посилити профілактику раку шляхом впровадження досліджень, щоб допомогти подолати тягар раку в регіоні. Самостійне взяття проб з подальшим тестуванням на ВПЛ економить обмежені ресурси охорони здоров'я, мотивує жінок та робить скринінг доступним навіть у прифронтових районах країни, що воює. Досвід організації скринінгу на ВПЛ методом самостійного взяття проб в Україні у воєнний час дозволить оцінити можливість використання цієї моделі в інших складних та кризових ситуаціях у світі. В Україні, де повномасштабна війна продовжує створювати навантаження на систему охорони здоров'я, проект самостійного взяття проб на ВПЛ, реалізований Каролінським інститутом та Запорізьким державним медичним університетом, пропонує рідкісний приклад того, як послуги скринінгу можна адаптувати та підтримувати, незважаючи на такий тиск, шляхом зменшення залежності від скринінгу в медичних закладах.

Висновки:

Повномасштабна війна в Україні триває вже майже 4 роки і, нажаль, кінця цьому жахіттю не видно. Але ми не можемо і далі проживати наше єдине життя «на паузі», або «в очікуванні», потрібне вже сьогодні діяти, аби запобігти глобальній онкологічній катастрофі у майбутньому.

Вивчення впливу довгострокового стресу під час війни на розвиток раку потребує більше детального розгляду для планування і впровадження в майбутньому психологічної підтримки та/або допомоги. Післявоєнний період у нашій країні безумовно буде, але триватиме він також багато років, тому вже сьогодні потрібно інформувати населення про медичні наслідки війни. Але це залежить не лише від нас з вами, медичних працівників, а також від глобальних державних заходів для забезпечення безкоштовного та доступного онкологічного скринінгу і своєчасного лікування населення, яке пережило війну.

Крім цього необхідно приділити більше уваги підвищенню обізнаності жінок про рак шийки матки та його профілактиці, що включає вакцинацію проти ВПЛ, регулярний скринінг (ПАП-тест та ВПЛ-тести), а також здоровий спосіб життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- [1] Імплементация комплексной реабилитации онкологических больных в клиническую практику в условиях пандемии COVID19 // О.В. Бондар., А.І. Рибін, О.В. Кузнецова // Вісник морської медицини. – 2022. – №1 (67). - С. 84 -91
- [2] Чи вплинула війна на лікування раку в Україні? <https://www.kcl.ac.uk/what-impact-does-war-have-on-ukrainian-cancer-care>.
- [3] «Як наслідки війни можуть впливати на захворюваність на рак в Україні та країнах Євросоюзу» // О.О. Ковальов, К.О. Ковальов // Health-ua.com // Тематичний номер «Онкологія. Гематологія. Хіміотерапія» № 5 (78) 2022 р.
- [4] Effects of stress on pain in females using a mobile health app in the Russia-Ukraine conflict // Kazlou A, Bornukova K, Wickham A etc // Npj Ment Health Res. 2024 Jan 10;3(1):2
- [5] Hope and Distress: A Cross-Country Study Amid the Russian-Ukrainian War // Simon Esbit, Arielle Kaim, Shaul Kimhi etc // STRESS and HEALTH, volume 41, issue 2, april 2025
- [6] Modern cancer prevention strategy in the city of Odessa: new conception and personificated approach // Rybin A.I., Kuznetsova O.V. "Modern engineering and innovative technologies". Germany, Karlsruhe, Issue №36, February, 2025
- [7] Stress, resilience and sense of self-efficacy among Ukrainian, Polish, Romanian, and Slovak women during the Russian invasion of Ukraine // Radu Predoiu, Andrzej Piotrowsky, Ewa Sygit-Kowalkowska etc // Psychatria Polska 58(5):863-880

